

Mededeling

De Weidesprinkhaan ook ontdekt in Limburg

De Weidesprinkhaan (*Chorthippus dorsatus*) is een veldsprinkhaan waarvan tot voor kort geen recente waarnemingen uit Nederland bekend waren. Ook in het verleden is het in ons land een zeldzame soort geweest. Tegen het eind van de 19^e eeuw is er een Weidesprinkhaan waargenomen in de omgeving van Venlo. In de omgeving van Denekamp (provincie Overijssel) was er een populatie, maar daar werd in 1992 voor het laatst een exemplaar waargenomen (WILLEMSE, 1995). In Duitsland komt de soort echter veel voor en ze komt daar op meerdere plaatsen tot dicht bij de Nederlandse grens, onder meer in de omgeving van Vaals, Swalmen en Bergen (BAKKER *et al.*, 2015; dgfo-articulata.de). In 2018 is de Weidesprinkhaan in Nederland herontdekt in Overijssel en nieuw voor Gelderland in de Geldersche Poort (KREDIET *et al.*, 2018).

Soortherkenning

De Weidesprinkhaan is een bruin of groen gekleurde veldsprinkhaan die gelijkenis vertoont met de Kustsprinkhaan (*Chorthippus albomarginatus*), de Krasser (*Pseudochorthippus parallelus*) en de Zompsprinkhaan (*Pseudochorthippus montanus*). De soorten kunnen in het veld worden onderscheiden aan de hand van de bovenzijde van het halsschild, de vorm en lengte van voor- en achtervleugels, de kleur van de achterknieën, de vorm van de radiaalader op de voorvleugels en de vorm van de eilegkleppen bij de vrouwtjes (WILLEMSE, 1995; BAKKER *et al.*, 2015). Het voorkomen van kort- en langvleugelige exemplaren en het optreden van kleurvariaties bemoeilijken het determineren. Een andere belangrijk – bij mannetjes eigenlijk beste – determinatiekenmerk is de soort-specifieke roepzang (het tsjirpen). De roepzang van de Weidesprinkhaan lijkt weliswaar op de schavend-krassende roep van een Krasser, maar eindigt met een daarvan afwijkende versnelling (KLEUKERS *et al.*, 1997).

Eerste incidentele vondsten en een populatie in Limburg

Voor zover bekend is de eerste recente waarneming in Limburg per toeval

gedaan op 18 augustus 2020 door S. Keulen (schriftelijke mededeling). Hij fotografeerde een vrouwelijke veldsprinkhaan te Nuth-Hellebroek. Op 5 september 2020 maakte D. Bilgi geluidsopnamen van een tsjirpende veldsprinkhaan nabij Doenrade. Beide waarnemingen zijn gevalideerd en geregistreerd door Waarneming.nl als Weidesprinkhaan. In de zomer van 2021 zijn beide terreinen door de auteurs intensief onderzocht op de aanwezigheid van Weidesprinkhanen. Er zijn toen geen nieuwe exemplaren gevonden. De waarnemingen uit 2020 zijn dus mogelijk zwervende dieren geweest, of de lokale populaties zijn erg klein waardoor de trefkans laag is. Op 16 augustus 2021 is door de Sprinkhanenstudiegroep Limburg een excursie gehouden naar de graslanden van de Waterleidingmaatschappij Limburg te Craubeek-Voerendaal. Daarbij is een bruin gekleurde mannelijke veldsprinkhaan gevangen die wat betreft enkele lichaamskenmerken afweek van de andere aanwezige veldsprinkhanen. Het dier is meegenomen om thuis geluidsopnamen te kunnen maken. De roepzang liet er geen twijfel over bestaan dat dit een

▲ FIGUUR 1
Groen-bruin gekleurd mannetje Weidesprinkhaan (*Chorthippus dorsatus*) uit Craubeek-Voerendaal met duidelijk zichtbare licht gekleurde achterknieën (foto: W. Vergoossen).

◀ FIGUUR 2
Bovenaanzicht van een bruin gekleurd mannetje Weidesprinkhaan (*Chorthippus dorsatus*) uit Craubeek-Voerendaal. Let op de licht gebogen zijkielen op het halsschild (foto: J. Tilmans).

Weidesprinkhaan betrof.

Op 25 augustus 2021 is het terrein nogmaals onderzocht, waarbij in totaal 14 bruin- en groengekleurde Weidesprinkhanen zijn gevonden, zowel mannetjes als vrouwtjes [figuur 1 & 2]. Hier is dus met zekerheid sprake van een zich voortplantende populatie.

Gezien de hier vermelde vondsten in

2020 en 2021 is het aannemelijk dat de Weidesprinkhaan in Limburg inmiddels op meer plaatsen voorkomt dan tot nu toe bekend is. Ondanks de vrij zachte roepzang en de sterke gelijkenis met enkele algemeen voorkomende veldsprinkhanen is het dus van belang in de komende jaren alert te zijn op deze soort. In Duitsland komt de Weidesprinkhaan meestal voor in zowel wat vochtiger als ook in droge grazige tot ruige vegetaties (BELLMANN, 1985).

Dankwoord

De Waterleidingmaatschappij Limburg wordt bedankt voor het verlenen van toestemming voor het onderzoek op hun terreinen. Baudewijn Odé bedanken we voor de soortcontrole van de opgenomen zang van het als eerste in Craubeek verzamelde exemplaar van deze soort.

Harry van Buggenum, Jos Tilmans en Willem Vergoossen (Sprinkhanenstudiegroep Limburg)

Summary

Grasshopper *Chorthippus dorsatus* found in Limburg

Until 2018, the grasshopper *Chorthippus dorsatus* was extremely rare in the Netherlands. In that year, however, the species was discovered (or rediscovered) in the provinces of Overijssel and Gelderland. The first observations in the province of Limburg were recorded in 2020, based on a photograph and a sound recording. In 2021, the existence of a population was established at a grassland in Craubeek, municipality of Voerendaal. Given this, a wider dispersal of the species seems likely, so observers in the field should be on the alert.

Literatuur

BAKKER, W., J. BOUWMAN, F. BREKELMANS, E.O. COLIJN, R. FELIX, M. GRUTTERS, W. KERKHOF & R.M.J.C. KLEUKERS, 2015. De Nederlandse sprinkhanen en krekels (Or-

thoptera). Weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus*. Entomologische Tabellen 8: 184-185.

BELLMANN, H., 1985. Heuschrecken. Beobachten-Bestimmen. Verlag J. Neumann-Neudamm, Melsungen.

DGFO-ARTICULATA.DE. dgfo-articulata.de/heuschrecken/arten/chorthippus_dorsatus. Geraadpleegd 12 september 2021

KLEUKERS, R.M.J.C., E.J. VAN NIEUKERKEN, B. ODÉ, L.P.M. WILLEMSE & W.K.R.E. VAN WINGERDEN, 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). *Chorthippus dorsatus*, Weidesprinkhaan. Nederlandse fauna 1. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS Nederland, Leiden. Pp. 283-286.

KREDIET, A.F., M. BUNSKOEK & M.P. BERG, 2018. De Weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus* na 70 jaar terug in Nederland (Orthoptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 51: 1-5.

WILLEMSE, L., 1995. *Chorthippus dorsatus* in Nederland met een sleutel tot de Nederlandse soorten van het subgenus *Chorthippus* (Orthoptera: Aericidae). Entomologische Berichten 55(8): 121-134.

Boekbespreking

DE ZWARTE SPECHT

Koos Dijksterhuis, 2020. Uitgeverij Atlas Contact Amsterdam/Antwerpen. 144 pagina's (21,5 x 14,5 cm, integraalband), geïllustreerd. ISBN 9789045041216. Prijs €19,99. Ook verkrijgbaar als e-book. Te bestellen bij de boekhandel.

Monografieën van planten en dieren zijn er in soorten en maten. De meeste hebben betrekking op zoogdieren en vogels. Dat zijn nu eenmaal de dieren die door de mens het minst over het hoofd worden gezien. Sommige monografieën zijn vooral technisch-wetenschappelijk opgezet en presenteren talloze en controleerbare data in doorgaans overzichtelijke tabellen en schema's. Andere tonen een meer prozaïsche inhoud waarin allerlei anekdotische verhalen, wetenswaardigheden en ditjes en datjes en soms zelfs een poëtische beschouwing een belangrijke rol spelen. Je zou kunnen zeggen dat daarbij de focus ligt op de beleving, op het plezier van het waarnemen en de verwondering over die bijzondere diersoort.

Het boek 'De zwarte specht' van Koos Dijksterhuis schaar ik onder deze laatste categorie. In een plezierige vertelstijl in de ik-vorm komen tal van interessante wetenswaardigheden over de Zwarte specht aan de orde. De spaarzame cijfermatige data staan niet in tabellen bij elkaar, maar ontdekt de lezer verspreid door het boek en verscholen in de tekst. Het is dus geen naslagwerk over deze prachtige spechtensoort, er is geen register waarin gezocht kan worden. Maar toch komt alles over deze vogel wel ergens in het boek aan de orde, al is het soms een beetje zoeken. Samen met spechtenonderzoeker Willem van Manen wordt een aantal boslocaties in maart, april, mei en september bezocht, de maanden

met hoogtepunten in het dagelijks leven van de Zwarte specht. Aan de hand van deze bezoeken wordt het leven van de Zwarte specht, van geboorte tot dood, uitgebreid besproken. Balts en paarvorming, het maken van een hol, bij voorkeur in een dikke Beuk, het broeden en het groot brengen van de kuikens. Het voedsel zoeken (waarbij mieren de voorkeur hebben), vrienden en vijanden, biotoopbeschrijvingen en de dood. Het komt allemaal op een verhalende en soms ook humoristische manier tot leven; het boek leest dan ook min of meer als een roman. Er worden ook tal van uitstapjes gemaakt naar plekken elders op de wereld waar Zwarte spechten voorkomen. De vrij uitgebreide literatuurlijst die achter in het boek is opgenomen laat zien dat de Zwarte specht overal ter wereld onderzoekers aanspreekt.

Er wordt in het boek ook aandacht besteed aan andere spechtensoorten op de wereld, maar natuurlijk vooral aan de soorten die ook in Nederland voorkomen. En passant komen er dan ook allerlei andere vogelsoorten, vooral de bosbewonende, aan bod. Want tijdens de lange perioden van observeren en wachten tot een Zwarte specht in het vogelnet vliegt, om de dieren te kunnen wegen, meten en ringen, wordt er

natuurlijk van alles gezien. Er wordt ook aandacht besteed aan ongewervelden, met name mieren, en aan de paddenstoelen en planten in de spechtenbossen.

Een van de aspecten die mij het meest opviel en aansprak, is de hoogte waarop een Zwarte specht zijn hol uithakt. Dat is vaak op een hoogte tussen de zes en acht meter, maar soms ook op tien of elf meter, wat ongeveer zo hoog is als het huis waarin ik woon. Hij doet ongeveer twee weken over het hakwerk en als het hol het vrouwtje niet bevalt, dan hakt hij gewoon op een andere plek weer een nieuw mooi ovaal hol. Het eerder gehakte en afgekeurde hol zal zonder twijfel door een Kauw, Holenduif, Bosuil of Mandarijneend bezet worden. Voor Zwarte spechtenholen moet je dus flink hoog in de bomen zoeken, hoger dan ik doorgaans gewend ben. Een stijve nek moet daarbij dan maar voor lief genomen worden.

Het boek is verschenen als 18^e uitgave in de succesvolle vogelserie van Uitgever Atlas Contact. Van Koos Dijksterhuis verscheen eerder in deze serie de monografie over de Spreeuw.

PHILIP BOSSENBROEK

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP in LIMBURG

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Alfred Paarlberg (penningmeester), Ben Matheij & Math de Ponti.

ALGEMEEN BESTUUR

Wilfred Alblas, Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Pieter Puts, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Ellen Zwart & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond, tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 38,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 120,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto), themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor, Raymond Pahlplatz & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafagroep Zuid, Swalmen.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen (plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum (sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolcamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulsbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRUIK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven (zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAÏK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235, 6201 HA Maastricht (vanschaikestichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

